

**Голові спеціалізованої вченої ради ДФ ДФ 20 051.151
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри методики
музичного виховання та диригування
Карась Ганні Василівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57**

РЕЦЕНЗІЯ

Вишневської Світлани Валентинівни,
кандидата мистецтвознавства, доцента,
доцента кафедри виконавського мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника
на дисертацію **Мартинюк Марії Володимирівни**
**«Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному мистецтві
XX – початку XXI століття: від фольклору до академічних традицій»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 025 Музичне мистецтво,
галузі знань 02 Культура і мистецтво

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Ансамблевий спів становить одну з ключових форм виявлення національної ідентичності українського народу, репрезентуючи унікальне явище нематеріальної культурної спадщини, що сформувалася впродовж тривалого історичного розвитку. Колективне вокальне виконавство виступає не лише мистецьким явищем, але й важливим маркером етнокультурної ментальності, психологічного типу світосприйняття та традиційних засад української нації.

У своїх різновидах – гомогенних та змішаних – ансамблевий спів інтегрується в структуру календарних і родинно-обрядових практик. Його техніко-вокальні та художньо-виражальні характеристики формують

характерний стиль, що є впізнаваним складником української музичної культури.

В умовах активної трансформації традиційного ансамблевого співу, що охоплює синтез фольклорних, академічних та естрадних стилів, особливої уваги потребує вивчення жіночих вокальних ансамблів як складного культурного явища, яке зазнало суттєвих змін у ХХ – на початку ХХІ століття. Водночас, попри зростаючий інтерес сучасної української музикознавчої науки до проблем розвитку вокального мистецтва, жанрово-стильових тенденцій та виконавських практик, досі відсутнє цілісне міждисциплінарне дослідження, присвячене саме жіночим вокальним ансамблям, їхньому функціонуванню, еволюції виконавських форм, принципам формування репертуару як в Україні, так і в українській діаспорі. Тому рішення Марії Володимирівни Мартинюк звернутися до теми «Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ століття: від фольклору до академічних традицій» можна розглядати як обґрунтований та своєчасний вибір, що демонструє як належний рівень наукової підготовки дослідниці, так і підтверджує важливість та необхідність обраного напрямку наукового пошуку.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Результати опрацювання дисертаційної роботи та аналіз змісту наукових публікацій М. В. Мартинюк дають підстави констатувати наявність високого ступеня наукової достовірності й обґрунтованості отриманих даних і відповідний рівень професійної підготовки авторки. Представлене дослідження демонструє системну інтеграцію широкого кола мистецтвознавчих джерел, певна частина яких або вперше введена до сучасного музикознавчого дискурсу, або осмислена в контексті нової аналітичної перспективи.

Застосування авторкою комплексу методологічних інструментів, зокрема: історичний підхід, а саме історико-хронологічний та історико-типологічний методи; джерелознавчий, системно-функціональний, культурологічний та соціокультурний підходи та відповідні їм методи; аналітичний та емпіричні

методи дослідження (спостереження, спілкування, опитування, інтерв'ю) тощо, сприяло формуванню цілісної концептуальної моделі дослідження з чіткою логіко-послідовною побудовою.

Структура дисертації та зміст основних положень переконливо демонструють досягнення поставленої мети та ефективне вирішення дослідницьких завдань. Висновки, що сформульовані у дисертації, вирізняються високим рівнем логічної узгодженості, глибокої аргументованості та наукової переконливості.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Наукове дослідження здійснено на базі кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника відповідно до планових науково-дослідних напрямів діяльності закладу вищої освіти та наукових розробок кафедри. Робота виконувалася в межах реалізації тем: «Народно-інструментальна музика України і зарубіжжя: аспекти взаємодії фольклорних традицій та академічного музичного дискурсу» (2013–2023 рр., державний реєстраційний номер 0113U006389); «Творчий універсалізм представників української діаспори XX – початку XXI століття: ідентифікаційні, комунікативні та синергетичні аспекти» (2022–2024 рр., державний реєстраційний номер 0122U000893); «Музичне мистецтво в контексті історико-культурної динаміки композиторської діяльності та виконавської практики» (з 2025 р., державний реєстраційний номер 0125U000103).

4. Наукова новизна результатів дисертації.

Представлене дослідження М. В. Мартинюк полягає у цілісному осмисленні розвитку жіночих однорідних ансамблів в Україні, що вперше дало змогу охопити їхній шлях від фольклорної традиції до академічного виконавства упродовж XX – початку XXI століття.

Уперше здійснено порівняльний аналіз регіональних фольклорних практик жіночого колективного музикування, а також простежено їх вплив на сучасні

ансамблі. Визначено основні тенденції формування репертуару академічних жіночих колективів, що поєднує традиційні та новаторські компоненти.

До наукового обігу введено аналіз творчих здобутків жіночих ансамблів України та української діаспори, охоплюючи фольклорний, академічний та естрадний напрями. Окремий розділ присвячено регіональним особливостям функціонування жіночих колективів, зокрема в Закарпатті, де простежуються яскраво виражені міжкультурні взаємовпливи. Це дало змогу показати багатогранність культурних процесів у прикордонних територіях України.

Також розширено уявлення про репертуарні орієнтири в бандурному виконавстві та узагальнено внесок жіночих колективів діаспори в українську музичну традицію.

Окреме місце у дослідженні займає продовження вивчення фактурних характеристик творів, написаних для жіночих ансамблів. Розглянуто різні підходи до композиторського мислення, а також типи обробок та аранжувань, що засвідчують високий рівень професійного виконавства та композиторської майстерності.

5. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Теоретична цінність дослідження М. В. Мартинюк полягає у розробці концептуальних засад історичної еволюції жіночого вокального ансамблю в контексті української культури, що дозволяє простежити її розвиток та окреслити основні принципи формування і функціонування цього феномену.

Практичне значення роботи визначається перспективами впровадження отриманих результатів у виконавську практику вокальних колективів різної спрямованості – як фольклорної, так і академічної. Окрім того, матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої музичної освіти в рамках дисциплін «Методика виховання голосу», «Ансамблевий клас», «Вокальний ансамбль», «Аранжування та обробка для вокальних ансамблів».

6. Загальна оцінка змісту роботи.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження узгоджуються з чинними нормативними положеннями МОН України, що регламентують підготовку наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить анотацію українською та англійською мовами, вступну частину, три тематично структуровані розділи, підсумкові висновки, перелік використаних джерел, що налічує 437 позицій, а також додатки. Загальний обсяг роботи становить 323 сторінки, з яких основний текст займає 190 сторінок.

У *вступі* висвітлено наукову значущість обраної тематики, встановлено її взаємозв'язок із чинними науковими програмами, планами та темами. Сформульовано цілісну мету дослідження та окреслено ключові завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, а також окреслено його хронологічні рамки. Розглянуто концептуальні засади теоретичного аналізу та методологічний інструментарій. Охарактеризовано рівень наукової новизни одержаних результатів, їхнє прикладне значення, представлено застосовані методи дослідження та окреслено індивідуальний науковий внесок автора. Надано інформацію щодо апробації основних положень, наукових публікацій, структури та обсягу дисертаційної роботи.

Перший розділ *«Традиції жіночого вокально-ансамблевого музикування в українській культурі»* представлено двома підрозділами, зокрема підрозділ 1.1. *«Вокальний жіночий ансамбль як українське культурно-мистецьке явище, його форми та специфіка функціонування: теоретичні та історіографічні аспекти»* презентує класифікацію основних історичних періодів формування та еволюції жіночого вокального ансамблевого мистецтва як на теренах України, так і за її межами, та широко аспектне дослідження історіографії даного питання.

Підрозділ 1.2. *«Фольклорні регіональні традиції ансамблевого співу в Україні»* розглядає феномен жіночого ансамблевого співу в Україні, який протягом ХХ століття еволюціонував від локалізованого фольклорного явища до багатокомпонентної культурної практики, що охоплює як автентичне відтворення регіональних традицій, так і новаторське переосмислення народної

спадщини в сучасному соціокультурному контексті, сприяючи міжкультурному діалогу та стилістичному розмаїттю виконавських манер.

Другий розділ *«Академічні форми жіночих вокальних ансамблів в українському культурно-мистецькому просторі ХХ – початку ХХІ століття»* вміщує три підрозділи. Підрозділ 2.1. *«Виконавські здобутки українських жіночих ансамблів в академічній камерно-вокальній музиці»* розглядає ансамблеве академічне виконавство, яке характеризується різноманіттям форм реалізації, що включає варіативність вокальної техніки, стильово-жанрову специфіку репертуару, наявність або відсутність інструментального супроводу, а також відмінності у кількісному та якісному складі виконавців. Проаналізовані камерно-вокальні формації – дуети, тріо, квартети, квінтети тощо – посідають значне місце в українському культурному середовищі, вирізняючись художньою оригінальністю й сформованими традиціями ансамблевого музикування. Особливо інтенсивного розвитку цей напрям набув у другій половині ХХ століття, коли в Україні з'явилася значна кількість вокальних колективів, покликаних не лише зберігати національні співочі традиції, а й переосмислювати їх у межах нової академічної парадигми.

У підрозділі 2.2 *«Естрадні виміри творчої діяльності жіночих вокальних ансамблів в Україні»* проаналізовано сучасну практику естрадного виконавства у жіночих вокальних ансамблях. Народні та авторські твори, у їх виконанні, подаються слухачеві у новітніх інтерпретаціях, адаптованих до сучасних музичних стилів, жанрових форм та естетичних орієнтирів виконавців. Модифікація народної пісні у контексті сучасного сценічного виконання передбачає її художню реконструкцію, яка включає оновлену вокальну та інструментальну палітру. У такий спосіб архаїчні фольклорні шари інтегруються з театральними, хореографічними й візуально-видовищними елементами, що надає традиційному матеріалу нових змістових і художніх вимірів.

Підрозділ 2.3 *«Творчість жіночих вокальних ансамблів української діаспори»* присвячений дослідженню роботи творчих жіночих колективів у контексті культурного життя української діаспори. Дисертанткою

простежується послідовне збереження й популяризація традицій автентичного народного співу, що охоплює жанрову структуру, стильові особливості та регіональну своєрідність. Особливий акцент зроблено на зростаючому інтересі молодого покоління до автентичного фольклору, що сприяє поглибленню національної самоідентифікації та формуванню стійкої етнокультурної свідомості.

Третій розділ **«Жанрово-стильові виміри українського камерно-ансамблевого вокального мистецтва»** представлено двома підрозділами: 3.1. *«Засади формування репертуару жіночих вокальних ансамблів: фольклорні джерела, композиторська творчість, обробки, аранжування»* досліджує проблему формування репертуару жіночих вокальних ансамблів, що ґрунтується на поєднанні фольклорних джерел, авторської композиторської творчості, а також на використанні обробок і аранжувань народних пісень. Такий підхід забезпечує збереження національної традиції, водночас відкриваючи простір для творчої інтерпретації та стилістичного оновлення вокального матеріалу. Цікавим є зібраний матеріал щодо творчості митців Закарпаття, для яких однією з виразних тенденцій сучасного музичного процесу є звернення не лише до тематичних аспектів регіону, а й до характерних мелодичних та ритмічних особливостей цього полікультурного середовища. Підрозділ 3.2 *«Конкурсно-фестивальний рух як середовище репертуарного та виконавського удосконалення вокально-ансамблевого мистецтва»* представлено аналізом виконавської творчості сучасних жіночих вокальних ансамблів які демонструють високий рівень майстерності у концертній, фестивальній, студійній діяльності та на цифрових платформах, активно популяризуючи українське мистецтво як на рідних теренах, так і за кордоном.

Висновки дисертаційного дослідження систематизують основні підсумки виконаної наукової роботи, повністю узгоджуються із поставленими метою та дослідницькими завданнями, а також спираються на обґрунтовані методологічні підходи. Перелік використаної літератури є репрезентативним, що свідчить про глибоке опрацювання наукових джерел, дотичних до тематики дослідження.

Бібліографічний список оформлено відповідно до вимог національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

7. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Результати аналізу дисертації М. В. Мартинюк свідчать про те, що авторка коректно використовує зовнішні джерела, дотримуючись установлених правових норм у галузі авторського та суміжного права, зокрема в частині цитування та відтворення наукових ідей та концепцій, запозичених з інших праць.

8. Дискусійні положення та зауваження.

В загальному дисертаційна робота доводить велике зацікавлення М. В. Мартинюк щодо обраної теми і заслуговує позитивної оцінки, проте, в процесі рецензування до дисертантки виникло декілька дискусійних моментів та запитань які спонукають до подальшої перспективи дослідження даної проблематики.

Вперше науковій спільноті представлена робота широкоаспектного дослідження жіночого ансамблевого вокального музикування, також схвалення заслуговує ретельне дослідження історіографії означеної проблематики. Проте, у підрозділі 1.2 «Фольклорні регіональні традиції ансамблевого співу в Україні» аналізуючи загальне поняття автентичного ансамблевого співу дисертантка стверджує: «...Для жіночого народного традиційного багатоголосного (гуртового) співу характерне голосне, відкрите, грудне звучання без обертонів. Голоси поділяються на високі, середні та низькі. Багатоголосся вибудовується двома-трьома голосами, які співають основну мелодію та з підголоска, якого в різних регіонах називають вивід, підголосок, підводка, брало, горак. *Для верхнього голосу солістки-виводчиці характерним є яскравий, дзвінкий, сріблястий тембр, який силою свого звучання пронизує спів інших учасників. Маючи діапазон в межах октави, як правило, від до першої до до другої октави, в низькому регістрі він втрачає свою яскравість...*» (с. 42), але зазначений вокальний діапазон є типовим переважно для східних областей України, а також

частково притаманний центральним регіонам. У процесі аналізу вокальної традиції аматорських (автентичних) ансамблів, які репрезентують народну манеру співу в різних регіонах України, слід акцентувати (і дисертантка це частково робить у подальшому поданні матеріалу) на наявності виразних регіональних особливостей. Ці відмінності зумовлені формантною структурою місцевих діалектів, тобто специфікою зони утворення мовних звуків.

Лінгвістична характеристика лісостепової та степової зон передбачає глибоке грудне забарвлення голосу, з дещо задньопозиційним типом звукоутворення. У зв'язку з цим, для вокального виконання, властивого Черкащині, східним регіонам та Подніпров'ю, характерне насичене звучання та переважання грудного тембру.

Натомість для Західного Поділля та окремих районів Галичини типовим є більш м'який діалект, що супроводжується середньопозиційним (наближеним до зубів) типом артикуляції, який забезпечує «світліше» темброве забарвлення завдяки частковому використанню головного резонатора. У вокальній практиці це проявляється у поєднанні грудного та головного реєстрів.

Для територій Подністров'я, зокрема лівобережжя Дністра – від східного Поділля до західноукраїнських земель – характерною є передньопозиційна артикуляція. Артикуляційний процес, орієнтований на передню частину ротової порожнини, із чітким формуванням звуку в ділянці зубів, зумовлює активну артикуляцію та яскраве темброве забарвлення головного реєстру як у мовленні, так і у вокальній інтонації, що у свою чергу значно розширює рамки діапазону співаків у верхньому реєстрі. Доказом цього можуть слугувати зразки діапазонів автентичних творів представлених у збірці «Народні пісні з Галицької Лемківщини» (1929) Філарета Колесси, «Народні пісні з голосу Дніпрової Чайки та в її записах» (1974) Дніпрова Чайка, «Українські народні мелодії» (1922) Климента Квітки, «Український музичний фольклор» Анатолія Іваницького тощо.

Робота позиціонує велику кількість жіночих вокальних колективів, проте, тема дослідження: «Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному

мистецтві XX – початку XXI століття: від фольклору до академічних традицій» охоплює значно ширший спектр колективів. кількість. У зв'язку з цим постає закономірне питання: *які саме чинники стали вирішальними при виборі конкретних ансамблів для аналізу регіональних особливостей, виконавської манери та концертно-творчої діяльності серед широкого розмаїття існуючих формацій?*

В роботі представлено культурний феномен сучасної епохи – жіночий вокальний колектив «Лісапетний батальйон» – єдиний у своєму роді (на теренах Західної України) носій «трікстерної» моделі репрезентації художнього матеріалу, характерної для переважної частини його творчого доробку. *Як Ви вважаєте, чи має сенс і потенціал поява подібних формацій у сучасному соціокультурному середовищі?*

Попри висловлені зауваження та поставлені запитання, загальна наукова цінність, актуальність, новизна й оригінальність дисертаційного дослідження Марії Володимирівни Мартинюк залишаються незаперечними. Зазначені критичні зауваги та запитання можуть, навпаки, слугувати стимулом для подальших наукових пошуків та розвитку дослідницької діяльності авторки.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені у 14 наукових публікаціях. Серед них: 4 статті надруковано у фахових наукових виданнях України категорії «Б» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», 3 – у зарубіжних періодичних виданнях, 7 – у збірниках матеріалів та тез наукових конференцій, що слугують апробаційним майданчиком. Усі результати, викладені у дисертації, здобуті авторкою самостійно. Більшість публікацій, як у фахових, так і в міжнародних та апробаційних джерелах, мають одноосібне авторство, за винятком двох співавторських робіт. Зокрема, спільна стаття з С. Гігою та О. Новак (позиція 76), присвячена аналізу процесів формування та розвитку естрадної музики Закарпаття у другій половині XX століття, в межах якої М. В. Мартинюк здійснила ідентифікацію фольклорних витоків

регіонального естрадно-музичного мистецтва. Друга – зарубіжна публікація у співавторстві з Б. Парумбою (позиція 232), у якій розглянуто історичні аспекти становлення і репертуарну специфіку вокального ансамблю «Кобзар» (м. Загреб, Хорватія); в межах цієї роботи п. Мартинюк здійснила аналіз жанрово-тематичних характеристик репертуару колективу.

Обсяг, зміст і кількісні показники наукових праць повністю відповідають встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України до оприлюднення основних результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, що надає авторці підстави для здійснення публічного захисту наукової роботи.

10. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено літературною українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує цілісність наукового дослідження, логічну узгодженість викладу та послідовність аргументації.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 025 Музичне мистецтво, галузі знань 02 Культура і мистецтво.

12. Загальний висновок.

Дисертація Марії Володимирівни Мартинюк на тему «Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному мистецтві XX – початку XXI століття: від фольклору до академічних традицій» являє собою самостійно виконану, науково обґрунтовану та концептуально цілісну працю, що вирізняється оригінальністю підходів і належним рівнем академічної аргументації. Основні положення дисертації засвідчують достатній рівень теоретичної та методологічної підготовки здобувачки.

Дисертація повністю відповідає «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261(зі змінами), вимогам наказу Міністерства науки і освіти України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження М. В. Мартинюк ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри виконавського
мистецтва
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Світлана ВИШНЕВСЬКА